

מסביב לשולחן

נושא השבוע: - הדלקה מפני החשד,

המקור בפרשה: ענינא דומא.

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא מהפרשה בעיון בהלכה באגדה ובמוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

חיוב במצוות מפני החשד

א דין מפני החשד בנר חנוכה. בגמ' שבת דף כג ע"א אמר רב הונא: חצר שיש לה שני פתחים - צריכה שתי נרות וכו' משום חשדא, וכן פסק בשולחן ערוך הלכות חנוכה סימן תרעא סעיף ח, פסק: חצר שיש לו שני פתחים משני רוחות, צריך להדליק בשתיהן מפני החשד; ואם שני הפתחים ברוח אחד (והם בבית אחד) (כל בו) די לו באחד מהם. וכתב הרמ"א: הגה: ואם מדליק בשני פתחים אינו מברך רק באחד מהם ובשני מדליק בלא ברכה, מיהו בזמן הזה שכולם מדליקין בפנים ממש, ואין היכר לבני ר"ה כלל, אפילו יש לחצר או לבית הרבה פתחים להרבה רוחות אין מדליקים אלא פעם אחת בפנים, כן נ"ל וכן המנהג פשוט. [וכ"כ בעל התרומה, והסמ"ק, והמרדכי. וז"ל המאירי (שבת א): "ומ"מ עכשיו שהכל מדליקין בתוך הבית, אפילו שני הפתחים הם בשתי רוחות אינו צריך להדליק אלא בפתח אחד"].

בגדר דינא דהדלקה דמפני החשד. הנה קי"ל דהיכא שיש לו ב' פתחים צריך להדליק בשניהם מפני החשד, וצ"ע אם נתנו לזה גדר חיוב הדלקה רגיל, ויש לעיין אם צריך למכור כסותו היכא שאין לו בשביל להדליק הדלקה זו, וכן יש להסתפק דקי"ל דנ"ח וקידוש היום נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא האם גם מפני החשד קודם לקידוש היום אר"ד לא וצ"ע. וכן יש להסתפק אם קטן יכול להדליק הדלקה זו דמפני החשד וצ"ע. והגר"א נבוצל אמר לי: נראה דלא [צריך למכור כסותו בשביל מפני החשד]. וכן נראה דלא מועיל שקטן ידליק.

ב מפני החשד בחלונות. לכאורה דין מפני החשד צ"ל שהוא לאו דווקא בשיש לו ב' פתחים אלא הוא הדין כשמדליק בחלון אם יש לו שתי חלונות משתי רוחות יצטרך להדליק בשתיים מפני החשד עיין הג' מוהר"ב פרנקיל צ"ל וס' חובת הדר פ"א הערה כ"ד. והגר"א נבוצל שליט"א, אמר לי מפני שבימינו אין אין כל כך חשד, כי יש המדליקים בבפנים כך שמעתי מאדמו"ר זלה"ה. ולכן בחלונות היום אין חשד, [וראה עוד באות ג'] ולכאורה אם זה הסיבה א"כ במקומות הללו שנוהגים שאף אחד אינו מדליק בביתו הדר דינא דחשד ויצריכו להדליק בכל החלונות וצ"ע דלא שמענו מי שיאמר כן.

ג דין מפני החשד בחנוכה בזה"ז. לכאורה היום בזמננו שחזרו ומדליקין על פתח הבית והחלונות צ"ל שהדר דינא דמפני החשד (דהרי כל מה שכתב הרמ"א הוא שהיום כשמדליקים בפנים וכו'). אמנם יש מי שרצה לומר שבזמננו אין מקפידין על כך, וב' טעמים יש בדבר. א. כי דווקא כששתי הצדדים שוים בענין פרסומי ניסא שאז יש חשד אם אין מדליק מצד אחד אבל אם בצד אחד יש יותר עוברים ושבים מהצד השני אין צריך להדליק כי אם במקום שיש בו יותר פרסומי ניסא, כ"כ הג' חכמת שלמה, ובימינו כמעט שאין בית שאין לו חזית שיותר נראה לעוברים ושבים משאר הצדדים. עוד טענו עפ"י הרמ"א להלן שבזמננו שמדליקין בפנים ואין היכר לבני רשוה"ר אין כלל חשש דחשדא, ואף שבימינו רבים מדליקין בחוץ כתיקון חז"ל, מ"מ כיון שקיימים הרבה קהלות הנוהגים גם בימינו להדליק בפנים, תו ליכא חשדא, שיאמר הרואים שהוא מאלה המדליקים בפנים (ס' הלכות חג בחג פ"ד הערה 22 שכן שמע מגדולי ההוראה). ועוד, שאף אלו המדליקים בחוץ אין מוסכם ביניהם היכן להדליק יש המדליקים בפתח החצר ויש בפתח של חדר המדרגות ויש בחלון הבית וגם זמן ההדלקה אינו מוסכם, ורק בזמן הגמ' שכולם היו מדליקים באותו זמן ובמקום מסויים ומיד היה ניכר שלא הדליקו כלל באותו בית. ראה קונטרס ימי חנוכה בשם הגר"נ קרליץ שליט"א. ובקובץ מבקשי תורה הנדמ"ח מביא שהגר"ש ז"ל אויערבך צ"ל החמיר להדליק בב' פתחים שבביתו, והדליק בברכה בכניסה הראשית והעיקרית לבית אף על פי שבכניסה השנייה הצדדית היה רחוב סואן יותר ויותר פרסומי ניסא, ולא הדליק בפתח השני מפני החשד אלא נר אחד בלבד (אם כי הוא פסק כשבזה"ז ליכא חשדא כמ"ש בס' הליכות ביתה פכ"ג סקי"ט, מ"מ החמיר על עצמו).

ד כבתה החנוכיה האם זקוק לה מפני החשד. להלכה קי"ל דכבתה אין זקוק לה (שבת דף כ"א ע"ב) היינו מי שהדליק נר חנוכה והיא כבתה מחמת איזו סיבה אינו זקוק להדליקה שוב.. גם קי"ל דחצר שיש בו ב' פתחים צריך להדליק בכל רוח מטעם חשדא שהרואה רוח אחד שאין בו ב' פתחים צריך להדליק בכל רוח מטעם חשדא שהרואה רוח אחד שאין נר דלוק שם יחשוב שבעל הבית לא הדליק נר חנוכה. וצ"ע דלפי"ז איך קי"ל דאינו זקוק לה ואי"צ להדליק הא מטעם חשדא נחייבו שהרואה שאינו דלוק יחשוב שלא הדליק כלל. הבית הלוי תירץ, שבאמת אם כבתה זקוק לה מדין חשד, ורק כוונת

מדין שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

הדלקה מפני החשד

שבת כ"ג א, חצר שיש לה שני פתחים צריכה שתי נרות וכו', ומנא תימרא דחיישינן לחשד דתניא אמר רבי שמעון בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף שדהו וכו'. מדין הגר"ח שליט"א שטימנן ביאר (אילת השחר שבת) שהטעם שמדמים לפאה כיון שלא עושה שום מעשה, ועם זאת חושדים אותו שגוזל עניים וא"כ גם בחנוכה יש לחוש לחשד.

ושאלו שמצינו עוד כעין זה ביומא ל' א' לגבי היוצא מהסעודה שנוטל שתי ידיו ומחזיר הטפיח על האורחים ועי' רש"י שהוא משום חשד, ומה טעם לא הביאו ראייה משם. והשיב רבינו שמפאה לומדים שאפילו אם אפשר לבני אדם לדונו לזכות בכל זאת יש חשד [והוסיף רבינו בכת"י: כי דרך בני אדם לחשוב תמיד לחובה]. (שיח חנוכה)

באונן או בעוסק במצוה

שאלה: הנה הדין הוא "העוסק במצוה פטור מן המצוה", מהו לענין מצות נר חנוכה, כגון המשמש את החולה בזמן מצות הדלקה, דלכאורה צריך להדליק "מפני החשד" ומה פוטרו מהחשד, אך מאידך גיסא י"ל שגם "מפני החשד" הוא מצוה ככל המצוות, והוא משום מצות "הייתם נקיים מה' ומישראל". ואת"ל שאינו נפטר מפני החשד וחייב להדליק - שוב יברך, אף שעל הדלקה מפני החשד גרידא אינו מברך על המצוה, מ"מ ע"י שחייב להפסיק המצוה שוב אינו עוסק במצוה וחייב בעיקר המצוה.

והנה בסימן תע"ד במ"ב סקי"ב כתב בשם הפמ"ג שאונן פטור מהדלקת נ"ח, ואם אין אחר בבית ידליק לפרסומי ניסא בלא ברכה, ע"ש. ולמה לא נימא דכשם שפטור מנ"ח כך פטור מפרסומי ניסא? ובשם מהרי"ל דיסקין מובא שמפני החשד חייב, ולכא' הביאור כי חשד הוא "איסור" ולא "מצוה" ולכן גם אונן אינו פטור ממנה, והמ"ב שלא כתב מפני החשד משמע שסובר שחשד הוא "מצוה" גרידא, והנפק"מ בזה אם העוסק במצוה פטור מן החשד.

תשובה: גם הדלקה מפני החשד זה מצוה, ומה שאונן חייב בפרסומי ניסא, כי מצאנו שמעלת פרסומי ניסא דוחה גם מצוה מן התורה, ואם כן ע"ז לא מצאנו שיש פטור של העוסק במצוה, ומה שמדליק בלא ברכה - כי לא ברור לו הך דינא.

שאלה: אם חשד הוא "מצוה" למה אונן חייב בה למהרי"ל דיסקין.

תשובה: כי יש בה ענין של "חשד", וכל שחיובו מטעם מסויים השייך גם באונן גם באונן אין את הפטור. (דרך שיחה)

הדלקה מפני החשד

בית סוהר

בית הנכנסת שב"בית הסוהר", ודאי חייב בהדלקה בצרכה ככל בית נכנסת (ס' תרע"ז), אכן בחדרים, היה מקום לדון, כי ידוע שנחלקו האחרונים, אם בית בעל כרחו של אדם חייב במזוזה, עיי' גמ' (יומא יב, ב), ופתח עיניים למרון החי"ד א"ש, ושו"ת שער אפרים (ס' פג) ובבית הלל (יו"ד ס' רפד).

ונראה דאף שלענני נר בעינין "בית", ויוצאי קרנות רחוב, פטורים מהדלקה, מ"מ, אין צורך ב"דיון בית", אלא כל היכא שהוא במקום קבוע תחת קורת גג, חייב בנר חנוכה, וראיה לזה בית פחות מוד"א, דבמזוזה פטור (שו"ע יו"ד ס' רפד, ג), ובנר חנוכה חייב. ושמעתי שכן הורה הגר"צ אבא שאול זצ"ל.

מטוס ורכבת

הנמצא שם, פטור מהדלקה להג"ל [וכמוכן מדובר בהדלקה בחשמל, דהא אין אפשרות טכנית להדליק אף במטוס], דהרי בעינין "בית", ואין מטוס ורכבת נחשבים מקום מוגרים כלל גם למי שנמצא שם זמנים רבים, וראיה ממה שכתב הג"י (ס' תרע"א) בשם הכל בו (ס' מוד) דהא דמדליקין בבית נכנסת, הוא עבור מי שאין להם בתים, אשר מוכח מזה דבית הוא המחוייב בהדלקה. ויש לדחות, דהדלקה עבור מי שאין להם בתים היינו שאין להם מקום מוגרים כלל, ועיי' מה שהאריך בזה בצריית הלוי (ח"א ס' פט).

שני חלונות

למדליקים בתוך הבית בחלון הפונה לרה"ר, אף שההדלקה למעלה מו"ט, מ"מ הכי עדיף טפי, לפי שגראה לעוברים מבחוץ, מוש"ב (ס' תרע"א סק"ז) או לנמצאים מול, שבט הלוי (ח"ד ס' סה), אכן, אם יש לו חלון נמוך מו", ודאי יש להעדיפו, כיון שגראה שאינו להאיר לבני הבית, והגבוי 'אפשר שנעשה להאיר לבני הבית.

שיטת ר"ת

מפורסמת, שיטת ר"ת וסיעתו, סוברים שצאת הכוכבים הם כשעה ורבע אחר השקיעה. ובמציאות שבת חנוכה יש מתבוננים אם להמשיך במנהגם. (א) מצד נדר (ב) מצד עצם החשש שמוא הלכה כר"ת. והנה כולי עלמא נוהגים שכאשר נולד תינוק ביום ששי בחצי שעה אחר השקיעה, למולו בשבת, ולא חוששים לר"ת ומה טעמים בזה. ואפשר, דשיטת ר"ת יש בה ב' ספיקות, (א) שמוא אין הלכה כמותו, (ב) שמוא הלכה כהמנחת כהן (מ"ב פ"ד ופ"ה), הסובר דצאת הכוכבים מודה ר"ת, וכ"מ בביאור"ל (ס' רס"א ד"ה קודם וס' רצ"ג ד"ה עד), וע"ע באגרות משה (או"ח ח"ד ס' סג). רק שחוששים לחומר"א לא להקל בספק ספיקא לכתחילה וכמ"ש במהר"ם חלאווה (פסחים ד"א, ובש"ך (סו"ס קי). אכן כשהחשש לר"ת יגרס קולא במצות מילה, או קולא במצות נר חנוכה, ככהאי גונא אין צריך לחשוש לזה, ומכל מקום, אם הפסיד חצי שעה מצאת הכוכבים, שמוא יש צורך להדליק כר"ת, וכל זה כמוכן להערה בעלמא, וכל אחד ינהג כרבותיו.

אפשרות לתפילה אחת

אדם שיש לו אפשרות להתפלל שחרית בחנוכה, או מנחה ולהדליק נרות, הנראה לכאורה בזה שיתפלל מנחה ומהטעמים הבאים; (א) יוכל להתפלל מנחה שתים ולהשלים שחרית שהחסיר כדנפק בשו"ע (ס' קה"א, ב), (ב) יוכל לומר הלל אז, ג) יוכל להדליק נרות חנוכה.

ובפרט, די ש לצדד שתשלומין היינו אותה תפילה ממש, ולא נחשב רק משלים והפסיד את התפילה הראשונה, אלא התשלומין נחשבים לו שתי תפילות שחרית ומנחה. ושמעתי שגנון דא הורה הגר"ז א"א זצ"ל, אבל הגר"ש"ק בהגות חכמות שלמה לשו"ע (ס' תרפג) כתב איפכא עיי"ש.

ברם יש להעיר על זה ממש"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"ד ס' יג) הו"ד במ"ב (ס' ז סק"ח), דמוי שיש לו אפשרות להתפלל עתה, או להתפלל ביום כיפור, שיעדיף את התפילה של עכשיו, ועיי' מש"כ עליו החכ"צ (ס' קו) ובצרכ"י (ס' ז סק"ג) וא"כ, מצוה בשעתה עדיפא גם לנדון דידן, ויתפלל שחרית, אף שיפסיד אח"כ מצוות רבות.

והאמת תורה דרכה, שיש להבדיל בין מצוה של יום אחר, לבין אותו יום, כי באותו יום יש לומר דהאדם חייב בכל המצוות של אותו יום, ואין טעם אם כן שיקדים מצוה של בוקר שהיא תפילת שחרית ומשום שהוא מצווה בזה ובכל מצוות היום, ובפרט שגם שחרית יתפלל כנ"ל, דתשלומין נחשבים כתפילה ממש. שז נדפס הליכות שלמה (מועדים פ"ז ה"ה) ראה שם בהערות.

עצם דברי הרדב"ז

ובעצם דברי הרדב"ז, הסתפקתי, אם שר בית הסוהר מאפשר לו שילוח הקן עתה או מנחה שחובה מה"ת למ"ד תפילה דאורייתא, לאחר זמן, האם עדיף שילוח הקן או שמוא ימתין למנחה שהרי הלכה היא תדיר קודם.

חוב

והב"י (חו"מ ס' קד), ס"ל שלווה שחייב ומלוים תובעים אותו מטלטלין, ויש מלוין שלא תבעוהו שהם בחו"ל, שיתן לאלו שלפניו, והב"ח הקשה על זה טובא, ובקצוה"ח שם תירץ, דכיון שפריעת בע"ח מצוה, מצוה לעשות המצוה המוטלת עליו, שהיא פריעת בע"ח שלפניו, כי בעלי חובות של חו"ל לא תבעוהו, ועדיין המצוה לא נמצאת בעולם, והוסף דהב"י ס"ל כהרדב"ז הנזכר. אכן הסתפקתי, מה הדין כאשר החוב שחייב לרחוקים הוא תדיר (כמו מוכרי כהונה), האם ימתין לזה, שהרי תדיר קודם.

תמידין ומוספין

ובגמ' (מנחות מט"א) איתא, תמידין ומוספין, מוספין של היום דמוקודש, או תמידין של מחר דתדיר, ופר"י כ"ל"א, דמוספין מוקודש לפי שעומד לפניו עכשיו, ומיתבאר מזה דבר חדש, דהא דתדיר קודם, דוקא אם בא עתה יחד אינו תדיר, אבל אם התדיר מאוחר ושאינו תדיר עתה, נחשב אינו תדיר למקודש, ואפשר הוא קודם. ומעתה פשוט שילוח הקן וחוב של עכשיו, קודמין למנחה של אח"כ ולחוב תדיר של אח"כ.

קידוש לבנה

מה שיש לתמוה בכל זה, שהב"י סותר עצמו, כי ס"ל כאן דמה שלפניו מוקודש, ועדיף מתדיר, וא"כ מדוע ס"ל (ס' תכ"ד) דברכת הלבנה יש לעשותה אחר ז' ימים משום שהלבנה במויטבה, ואמאי, הא של עכשיו מוקודש ומדוע ידחה למצב אחר.

הגאון הגדול רבי משולם דוד

סולוביציק שליט"א

ראש ישיבת בריסק

בדין הדלקה מפני החשד

שבת כ"ח א, קסבר כבתה אין זקוק לה. הק' הבית הלוי (חנוכה ד"ה כבתה), מאי שנא מהא דאמרין התם כ"ג א, דמי שיש לו ב' פתחים מב' רוחות צריך להדליק בשניהם מפני החשד, וא"כ אף בהדלקה עושה מצוה יצטרך לחזור ולהדליק מפני החשד ע"ש.

ולכאורה י"ל דמה דמחוייב להדליק מי שיש לו ב' פתחים אי"ז דינא שכדי לצאת ידי החשד צריך להדליק בכדי שלא יחשדוהו, אלא דהוא דין מעיקר מצות וחייב הדלקה דקבעו חכמים מקום ומצות הדלקה באופן שלא יהא כלל חשד. ולכן בב' פתחים חלה עליו חובת הדלקה בכל דיניו בב' הפתחים, כיון שהוא מעיקר חובת הדלקה.

וא"כ אין דין זה שייך לסוגיא דכבתה אין זקוק לה, דלהך מ"ד דאין זקוק לה, גם אם כבתה הרי קיים מצות הדלקה, ומהיכ"ת שיתחייב במצות הדלקה שוב מפני החשד. ומקושיית הבית הלוי נראה שלמד דכל עיקר הדלקה בב' פתחים אינה חובת הדלקת נר חנוכה בב' פתחים, אלא תורת וחובת הדלקה בפ"ע משום חשד, ולכן הקשה דבכבתה ג"כ שייך האי סברא. וצ"ע.

והנה הרמב"ם בפ"ד מהל' חנוכה הי"א כתב וז"ל, אורח שמדליקין עליו בתוך ביתו אינו צריך להדליק עליו במקום שנתארח בו כו', ואם הי' לו בית בפני"ע אע"פ שמדליקין עליו בתוך ביתו צריך להדליק בבית שהוא בו מפני העוברין, עכ"ל. וכתב ע"ז המ"מ וז"ל, בהלכות אי פתח בבא לנפשיה, מחייב לאדלוקי משום חשדא, ופי' רבינו אפי' מדליקין עליו בתוך ביתו, וכן עיקר, דודאי ככה"ג כיון דפתח בבא לנפשיה אי לא מדליק איכא חשדא, וגדולה מזו אמרו למעלה בחצר שיש לה שני פתחים בשתי רוחות שצריכה להדליק מפני החשד, עכ"ל.

ולכאורה אפשר לחלק ולומר דדוקא התם בחצר שיש בה ב' פתחים דבמקום זה מוטלת עליו חובת הדלקה, לכן חייב להדליק אף בפתח השני מפני החשד, אך הכא שאין עליו חובת הדלקה כלל במקום זה דהא מדליקין עליו בביתו אין עליו גם חיוב הדלקה דמפני החשד, דלא חייבו חכמים בהדלקה מחודשת של נר חנוכה כדי להוציא חשד מלב האנשים, אלא יסוד הך תקנה הוא, דבמקום שכבר מוטל עליו חיוב הדלקה דנר חנוכה, אמרו דמחובת הדלקה זו גם להדליק בפתח השני מפני החשד.

ומדברי המ"מ נראה כהבנת הבית הלוי בתקנה זו דמפני החשד, דהוא חיוב הדלקה בפני עצמו כדי שלא יבוא לידי חשד, ולכן גם מי שמדליקין עליו בביתו, צריך להדליק מפני החשד.

(מאורי המועדים)

לרפואת רבי משולם דוד בן אלטע הענדל

בתושח"י

'הדלקה מפני החשד'

המחבר בשו"ע תרע"א כותב: 'חצר שיש לו שני פתחים משני רוחות צריך להדליק בשתייהן מפני החשד' כותב המשנה ברורה' שם: והוא הדין בית. ומביא את הגמ' 'שיאמרו בני עירו מדלא אדליק בהא באחרת נמי לא אדליק.. ולכן צריך להדליק בשני הפתחים'.

הדין מחייב להתחשב באנשים 'ביקורתיים', כאלו שי'חשדו' בו שאם לא הדליק בפתח זה גם לא הדליק בפתח השני ולא קיים מצוות הדלקת נר חנוכה כלל. לכן חייבו את מי שיש לו שני פתחים להדליק בשניהם. אף על פי שהיה לאנשים אלו לדון אותו לכף זכות ולהסיק שאם לא הדליק בפתח זה בוודאי הדליק בפתח שני שיש לו.

לכאורה הדין הזה של 'מפני החשד' המחייב שלא לעשות מעשים או לא להימצא במצב שיחשדו בו שהוא עבריין, הוא בדברים שיש להם השלכה על הציבור או על אחרים. כמו שלמדנו במשנה בשקלים לגבי גזברי המקדש שאספו את הכסף מקופות הלשכה לשם תרמו ישראל את נדבותיהם. ואמרה שם המשנה שזה 'לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנאמר והייתם נקיים מד' ומאדם ואומר ונמצא חן ושכל טוב בעיני א' ואדם'.

או כמו שמצאנו לגבי המטיל מים שדאגו 'שלא יוציא לעז על בניו' או שלא להיכנס לחורבה. אבל מדוע שייך 'חשד' אם קיימתי הדלקת נר חנוכה או לא קיימתי. אם מישהו חושב שלא הדלקתי שיקיים מצוות תוכחה וישאל אותי מדוע לא הדלקתי.

ה'בית יוסף' שואל מדוע שונה הדין של מי שיש לו שני פתחים בנר חנוכה מהדין של 'אסור לעבור אחרי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפללים' שאיסור זה הוא רק כשיש פתח אחד לביהכ"ל, אבל אם יש שני פתחים מותר 'דאמרי בפיתחא אחריתא עייל'. ולמה לא יאמרו גם כאן 'דאמרי באידך פיתחא אדליק'.

מתרגם ה'בית יוסף' 'דלענין תפילה שאני דכיוון דאי לא מצלי הוה ליה פורק עול מלכות שמים מעליו כל היכא דאיכא פתחא אחרינא לא אטו למחשדיה' מה שאין כן לענין חנוכה.

למדנו שגם ל'חשד' יש גבול ואי אפשר לחשוד על יהודי שהוא 'פורק עול מלכות שמים מעליו'. אבל שלא הדליק נר חנוכה כן אפשר לחשוד ועוד הוסיף שם שבנר חנוכה 'יש בה הפסד ממון' ולכן יש חובה על האדם למנוע שיחשדו בו שלא הדליק נר חנוכה.

בשו"ת מהרי"ל דיסקין מביא על המשנה באבות 'הוי דן כל אדם לכף זכות' שלכאורה 'עינינו רואות להיפוך' אנשים לא דנים לכף זכות. וכתב שם שהתכלית של החובה לדון כל אדם לכף זכות היא לטובתו של האדם. והביא מחובת הלבבות' שכתב שצריך 'להחזיק טובה' על רגש הבושה שהוטבע באדם שאילולי הוא גם לא היו מקיימים כיבוד אם.

והביא שאם יש עשרה יהודים ואחד מהם חוטא הוא פורץ את גדר הבושה מאחרים ואם עוד אחד מהם יחטא החליש את הבושה מהנותרים וחלילה אם עוד אחד מהם יחטא 'זוהו ענין חילול ד' שהחוטא בפרהסיה מחליש עוצם הפחד והחרדה והבושת שהוטבע באדם והוא מכשיל הרבים'.

לכן, אם ידון האדם כל חוטא לכף זכות וכולם צדיקים לא יעז לפרוק עול. והביא לזה מקור בסמ"ק שכתב שצריך 'לדון חבירו לכף זכות שמתוך שידונו לכף זכות יחשוב אין חוטא רק אני וישבו לבוראו פן יכריע כל העולם לחובה'.

רבנו המכתב מאליהו' מוסיף בזה הבחנה נוספת. במכתב לתלמידיו מביא מדברי אביו בענין ההבחנה שיש לעשות כאשר רואים אדם חוטא 'בין הפועל והפועלה'. שאת האדם הפועל צריך לדון לכף זכות עד כמה שאפשר ואילו את הפועלה את המעשה שעשה צריך לבקר ולברר פחיתותה וגנותה'.

וכתב שם: 'כי התורה גלתה לנו סוד כמוס בכוחות הנפש...שכל מה שהאדם רואה השחתת אחרים יתנוצץ גם יתעורר בקרבו הרצון והכוסף לעשות ג"כ כזה ואף כי ידע ויבין עד כמה רע וזר הדבר ההוא וכמה גדולה ההשחתה גם ההפסד אך כן הוא הטבע אם גם לא יאומן כי יסופר לכן כשרואים הפעולה הרעה, קרובה מאד הסכנה הגדולה'.

מין ה'חזון איש' ב'אמונה ובטחון' מלמדנו כי החובה לדון לכף זכות היא רק כלפי חברו אבל עם עצמו, עליו להחמיר בדרישה מוחלטת לעשיית הטוב.

הוא מתאר לנו את האדם בעל החסד 'המתאוה להיטיב לזולתו' ודואג וחרד אולי לא כיבדו כראוי 'כי אין כאב לב אצלו ככאב של פגיעה בכבוד חברו' לעומת זאת הוא לעצמו 'מעולם לא נפגע מרעהו כי לבו המלא אהבה תכסה על כל פשעים'.

כוחות הנפש של האדם השלם כותב ה'חזון איש' 'מפנקים את בעליהם להיות משמש למען הטוב המלא גם בשני הפכים בנושא אחד, להיות מאשים את עצמו על כל שעל על חסרון השלימות בסגולת המידות ולהיות מזכה את אחיו זכות גמורה ומוחלטת אף עם כעבות עגלה חטאיו'.

נתפלל ונבקש מבורא עולם זמן בלבנו שנראה כל אחד מעלת חברינו ולא חסרונם.

הגמ' שמדינא אינו חייב להדליק שוב, והקשה אם כן למה שמנים שאין מדליקין בהם בשבת מדליקים בהם בחנוכה כי כבתה אין זקוק לה, והרי סוף סוף זקוק להדליקה שוב מפני החשד, ותירץ מכיון שזה רק חיוב הדלקה מפני החשד ולא מצד המצווה אז לא חייבו לכתחילה להדליק בפתילות. ב. **בשו"ת שואל ומשיב** (תנינא ח"ב סי' ע"א) כתב דבזה לא אמרינן מפני החשד שודאי ידונו אותו לכף זכות, דהרואה שכבה יחשוב שמא עדיין לא הדליק, וגם בלילה השני יראה שמדליק שם, משא"כ כאן דהרואה יראה שבכל לילה אינו דולק, אבל כבתה הוא מקרה והמקרה לא יתמיד. ג. בספר מאורי המועדים (לרמ"ד סולוביציק) תירץ דמה שמחוייב להדליק מי שיש לו ב' פתחים, אין זה דין בשביל לצאת חובת מפני החשד ולכן תקנו שידליק, אלא שהוא דין מעיקר מצוות ההדלקה וחיובה שקבעו חכמים את חובת ההדלקה שתהיה באופן שלא היא חשד, ולכן בב' פתחים חלה עליו חובת הדלקה בכל דינו בב' הפתחים, משא"כ כבתה אין זקוק לה, שם הרי קיים את מצוות וחובת ההדלקה, ולא תקנו שמפני החשד שידליק שוב. וכן תירץ בקונטרס נר מצוה, שטעמא דמפני החשד אין זה סיבה בפני עצמה להדלקת הנר, ובספר גם אני אודך סימן ע"ד כתב ושאלתי למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה"ל ק"ל כבתה אין זקוק לה, ולמה אין חשש של חשדא שיחשדו אותו שלא הדליק וכמו בחצר שיש לה ב' פתחים, והשיב הגר"ח כיון שהדליק אין חשדא, (וביאור הדברים נראה כנ"ל דהיינו דקיים חובתו, משא"כ בחצר שיש לה ב' פתחים מעיקרא תיקנו שידליק בב' מקומות) ושוב שאלתי את הגר"ח חצר שיש לה ב' פתחים שצריך להדליק בשתייהן משום חשד, ולכאורה למה יש חשד והוא איכא למימר שהדליק וכבתה אין זקוק לה, ותירץ כבתה לא שכיחא עכ"ל. ד. מרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (בקובץ מבקשי תורה כרך ד' יח) תירץ דהדין שצריך להדליק מפני החשד הוא רק בעומד ורואה מתחילת זמן ההדלקה, ואינו רואה שמדליק בעל הבית נר חנוכה, בהא חיישינן לחשדא, אבל מי שהגיע אחר זמן ההדלקה ואינו רואה שהדליקו הנרות עליו להעלות על הדעת שנכבו הנרות, ולא הוצרך בעל הבית להדליק נרותיו שוב דכבתה אין זקוק לה

ה] מקומות נוספים שיש לדון מפני החשד. א. בב"י הקשה דהרי גם בדיני תפלה לא חושדין אותו, ותירץ הב"י דבתפלה הרי הוא פורק עול ולא חושדין אותו בכך. ועוד תירץ הב"י דהפסד ממון שאני דאיכא בנ"ח ועי"ש במ"א ובא"ר. וע"ע בב"ח דתירץ דבתפלה דזמנה מרובה אין חשד וע"ע בלבוש. והוא דגזרינן הכא בק"ע י"ל דבנ"ח החשד הוא שמא יבטל מ"ע ולכן גזרינן בק"ע משא"כ בשאר חשדא כגון בביהכ"ס אין חושדין אותו שלא יתפלל ועיין בספר כרם אליעזר סי' א וסי' ד שהאריך בזה. ב. אכן באמת עיקר הדין שמצינו הוא במקום שנראה כעובר איסור מדין והייתם נקיים חייב להראות שאינו עובר, אמנם מצינו גם במצות עשה של מצות פאה, שדינא דמפני החשד אף מחייבו בעשיית מצוה, עיין בסוגיא בשבת כב: ולכן הביאה הגמ' דווקא דוגמא זו לומר שמצינו מפני החשד אף בחיוב דעשיית מצוה בק"ע. ג. הגמרא בשבת שם אומרת בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פאה בסוף השדה וכו' מפני החשד. ב. במסכת ברכות דף ג, א מפני שלשה דברים אין נכנסין לחורבה מפני החשד וכו'. בגמרא פסחים יג, א גבאי צדקה שאין עניים לחלק וכו' שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל. במסכת שקלים פ"ג משנה ב אין התורם נכנס וכו' שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל.

לחג חנוכה

האם יש להחמיר להחליף פתילות של נר חנוכה בכל יום?

מפשטות דברי הפוסקים משמע דאין צריך להחליף הפתילות בכל לילה בחנוכה. המקור לזה הוא ממש"כ במסכת סופרים פרק כ' הלכה ד' וז"ל "אין חוששין לפתילתו להחליפו עד שיכלה". וכך נפסק בשו"ע סימן תרע"ג סעיף ד'. וכן מובא בשבלי הלקט סימן קפ"ה. וכן משמע מדברי הטור סימן תרע"ז שכתב "הנותן מן השמן והפתילה בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל שני ומדליק ביום שני", הלבוש (שם) כתב "פתילות אין חוששין להחליפה עד שתכלה שאין בהם בזיון מצוה אדארכה הם נוחין להדליק יותר שהן מודלקין כבר". המשנ"ב (שם) ס"ק ל"א מביא דברי הלבוש ומציין כמו שמצינו לגבי נר שבת דיש להבהב הפתילה דע"כ ידלק יותר יפה, וכך משמע במג"א סימן רס"ד, ומשו"כ אין צריך להחליף בכל יום הפתילות. באבודרהם בהלכות חנוכה כתב "ומה שנהגו לעשות פתילות חדשות בכל לילה אינו צריך, ויש להוכיח זאת ממה שפירש רש"י בפ"ב דשבת לגבי דברי רבי יהושע בן לוי בעששית שהיתה דולקת מערב שבת והולכת כל היום, למוצאי שבת מכבה ומדליקה, ופירש רש"י שהדליקה מבערב לצורך חנוכה, נראה לפירושו שמותר להדליק בפתילות שהדליק בלילות הראשונות". אולם אף שמעיקר הדין אין חיוב להחליף הפתילות בכל לילה מ"מ לכתחילה נכון שיחליף הפתילות בכל לילה, וכן מבואר בחידושי המאירי שבת כ"א "חידוש הפתילות בכל לילה אינו מן הדין אלא דרך הידור ומדמיון נרות של מקדש". וכן כתבו בס' סדר היום עניני חנוכה עמוד רל"ו וכן בס' ארחות חיים לרבינו הכהן מלוניל עניני חנוכה, ובכל בו סימן מ"ד כתב "ונהגו לחדש הפתילות בכל לילה ולברך על התוספת והטעם לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש, ועוד טעם אחר לחדש הפתילות זכר למקדש שהיו מחדשין אותו בלילה אל מנורת המאור", בס' לקט ישר עמוד 152 מעיד שבעל תרומת הדשן החליף פתילות חדשות בכל יום.

מובא בגמ' ברכות ל"ט ע"ב "רב אמר ורב אסי הוה מתרמי להו ריפתא דעירובא מברכין עליה המוציא לחם מן הארץ, אמרי הואיל ואיתעבדא ביה מצוה חדא נתעביד בה מצוה אחריית", וא"כ לכאורה עדיף יותר להדליק באותן פתילות שכבר הודלקו לצורך נ"ח הואיל וכבר נעשה מצוה בפתילה יקימו גם ביום שלאחריו, ומצאתי אח"כ שמציינים בשם שו"ת התעוררות תשובה הערות על או"ח סימן תרע"ג להסביר מנהגו של החת"ס שלא היה מחליף הפתילות מטעם הואיל ואיתעביד חדא מצוה נעביד מצוה אחריית ולהדליק גם ביום שלאחריו. וכך משמע לכאורה ממש"כ בס' משמרת שלום סימן מ"ח סעיף ג' דלנוהגים שלא מחליפין הפתילות בנרות חנוכה בכל לילה ומדליקין בפתילות הישנות שיזהרו שהפתילה של אתמול יקחוה לנר של החיוב שמדליק בראשונה והפתילה החדשה של אותו לילה יקח אותה לנר ההידור, משום שאם ידליק בלילה השני את הפתילה החדשה לנר החיוב, והפתילה של אתמול לנר ההידור נמצא שהוריד את הפתילה של אתמול מקדושתה שאתמול היתה לעיקר המצוה והיום רק להידור וקי"ל מעלין בקודש ואין מורידין, לכן תמיד יקח את הפתילה שהדליק אתמול לנר החיוב, וא"כ י"ל דלפי הכלל שעושים מצוה בחפץ שכבר עשו בו קיום מצוה עדיף לקחת את הנר של אתמול שכבר נעשה בו מצוה. עי' בשו"ת גדל החכמה חלק ד' סימן קכ"ח דאה"נ לא נהגו להחליף פתילות בכל יום אלא משאירין הפתילות של אתמול במקומן.

בס' מאורות נתן (קופרשטוק) סימן מ"ח כתב להעיר לפי דברי הכל בו למה לא נהגו להחמיר ג"כ לענין השמן שנותר שלא להדליק בו בלילה שלאחריו דהרי שני הטעמים שכתב הכל בו לענין הפתילות שייכים גם בשמן, ולטעם הראשון

לפי שבכל לילה היה הנס מתחדש, אדרכה עיקר הנס היה בשמן שמן של לילה אחד דלק שמונה ימים, וכן לפי הטעם השני משום זכר למקדש שהיו מחדשין אותו בכל לילה, קשה דהרי בנרות שבמקדש שדלקו נפסל ג"כ השמן כמובא במנחות דף פ"ח "נר שכבתה נידשן השמן נידשנה הפתילה", ופירש"י כשם שהפתילה שכבתה אין לה תקנה שהרי היא כדשן, כך השמן שנשאר בנר הרי הוא כדשן ואין לו תקנה וצריך להשליך כל מה שבנר לחוץ ונותן בה שמן ופתילה אחרת ומדליקה". ומתרג' כיון שנהגו בזה"ז רק דרך הידור ובדמיון זכר לנרות של מקדש ע"כ לענין השמן חששו להחמיר משום בל תשחית או שחסו על הוצאות המזמן שדמיון מרובין. ואה"נ בס' בית הלוי עה"ת פרשת ויגש מביא בשם הדרכי ימשה שהביא דברי הכל בו דיכול להדליק בשמן ופתילה שנשאר מאתמול והעולם נהגו לעשות חדשים, ומסביר בבית הלוי משום שבמנורה נפסל השמן שדלק כבר כמובא במנחות פ"ח דכיון שכבר נפסלה השמן והפתילה למנורה. בס' מאורות נתן הנ"ל כתב להעיר על דברי בית הלוי שציין דברי הדרכי משה שהבין בדברי הכל בו דגם על השמן נהגו להחמיר, הרי בד"מ לא נזכר כלל מדין השמן וכתב כן רק לענין הפתילות, וכן הוא לשונו של הכל בו "ונהגו לחדש הפתילות בכל לילה זכר למקדש", ולא הזכיר כלל מדין השמן וכן בס' ארחות חיים בהלכות חנוכה אות ב' באותו הלשון של הכל בו ולא הזכיר רק הפתילות ולא השמן.

אולם יעויין בס' סדר היום (עניני חנוכה) שכתב "כשבא להדליק ליל ב' יטיב את הנרות קודם שידליק ויסיר מותר השמן והפתילות שנשאר וישים שמן בשיעור ופתילות ראויות וכן יעשה בכל לילה והנשאר ביום ח' יעשה מהכל מדורה אחת וישרוף הכל", משמע משום הטעם של הכל בו שייך גם טעמו לענין השמן שהותר. אולם יש להעיר דהרא"ש בשבת פ"ב סימן ט' מביא בשם השאלות דרב אחאי גאון דנר חנוכה שהותר בו שמן ביום הראשון מוסיף עליו ומדליק היום השני וכן בשאר הימים וכ"כ הרוקח בסימן רכ"ו, והטור בסימן תרע"ז וז"ל "הנותן מן השמן והפתילות בליל ראשון מוסיף עליו ומדליק בליל ב'". משמע שכן אפשר להשתמש בשמן של אתמול. בשו"ת בצל החכמה חלק ג' סימן ס"ז מעיר מדוע אפשר להשתמש בשמן של אתמול כפי שמובא בשאלות הנ"ל, דדווקא בפתילה שניכר בה שכבר דלקה פעם אחת נהגו להחליפה זכר לנס שהיה מתחדש כל לילה וזכר למקדש שהיו מחדשין כל לילה משא"כ בשמן שאינו נענש בון כלל לא נהגו לעשות כן להחליפו, ואדרכה יש סברא לומר דהואיל ואיתעביד בזה חדא מצוה ליתעביד מצוה אחריית!

בס' יקח מצוות סימן ל"ב כתב להעיר ממש"כ הרמ"א או"ח סימן תרנ"ד "נוהגין ליקח בכל יום בחול המועד ערבה חדשה ולקשרה בלולב משום הידור מצוה", ולכאורה הרי השו"ע בסימן תרע"ג פסק שאין להחליף הפתילות אלא ידליק מהפתילות הישנות, וא"כ למה לא יחליף פתילות חדשים כמו בערבובת? ויש לומר לפי מש"כ המשנ"ב (שם) דעדיף להשתמש עם פתילה שכבר נדלקה דהם נוחים יותר להדליק, משא"כ ערבות ברור שחדש עדיף יותר ונראה יותר יפה והוא הידור מצוה [עי' בס' נטעי גבריאל (עניני חנוכה) פרק י"ז סעיף ה' שהאריך בזה].

האם צריך לשרוף את הפתילות שכבר השתמשו בהם לצורך נר חנוכה או רק שמן שנשאר צריך לשרוף משום שהוקצו למצוה, מובא בסימן תרע"ז ס"ב "הנותן ביום השמיני מן השמן הצריך לשיעור הדלקה עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו שהרי הוקצה למצוותו", אולם לענין הפתילות לא מוזכר בשו"ע, אולם בס' כל בו סימן כ"ז כתב "ושירי הפתילות של כל הלילות נהגו להבעירן שלא לשום צורך", וכן כתב הרשב"א בחידושו ל"שבת כ"א ע"ב. וכן המאירי שבת כ"א ע"א, וכן הטור סימן תרע"ז כתב "הנותן מן השמן והפתילות עושה לו מדורה ושורפו בפני עצמו". וכן כתב בס' אבודרהם סדר הדלקת נר חנוכה ובקיצור שו"ע סימן קל"ט סעיף כ' ובח"י אדם כלל קנ"ב סעיף ל"א.

הודעה משמחת

בסיעתא דשמיא, ולבקשת ציבור הקוראים,
אנו מתחילים אי"ה מסגרת נוספת של הפצת
העלון במייל,
המעונינים להצטרף ישלחו בקשה
למייל: MISAVIV1000@GMAIL.COM

הופיע ויצא לאור

"מסביב לשולחן"

על חמישה חומשי תורה בעימוד חדש ומאיר עיניים
50 נושאים על פרשיות התורה

להשיג: ספרי הישיבה

הנושאים הבאים

ויגש-עניני סיום מסכת- ענינא דיומא,
סיום מחזור הדף היומי.
ויחיה- הצוואה בהלכה, אביך ציוה לפני
מותו (נ טז), מכאן שמצוה לקיים דברי
המת (אברבנאל פמ"ט).

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשיג בהנחיות המפרים

אשת חיל

מדרשים, נפתר,
ראשונים, אחרונים, חסידות